

Omyly a mýty o novele školského zákona č. 82/2015 Sb.

Datum: 18. 8. 2016 Autor/autoři: Mgr. Veronika Doležilová Rubrika: Omyly a mýty

3. část Základní školy speciální ani praktické se neruší, všechny děti s odlišnými vzdělávacími potřebami se nemusejí (alespoň jeden školní rok) vzdělávat v běžných školách

Ve třetí, závěrečné části o mýtech a omylech spojovaných s inkluzivní novelou školského zákona (č. 82/2015 a č. 561/2004 Sb., dále jen „novela školského zákona“ a „školský zákon“) se budu věnovat hlavně mýtu o rušení základních škol speciálních včetně praktických a nutnosti vzdělávat všechny děti s odlišnými vzdělávacími potřebami v běžných školách.

Už jen z dikce druhého z uvedených omylů - vzdělávat alespoň jeden školní rok všechny děti s odlišnými vzdělávacími potřebami v běžných školách - je patrné, že se základní školy speciální ani praktické neruší. Neruší se také proto, že děti, u nichž jsou splněny všechny podmínky pro vzdělávání ve speciálním vzdělávacím proudu, by se neměly kde vzdělávat, stejně jako děti, u nichž teprve budou nově naplněny podmínky pro vzdělávání ve speciálním vzdělávacím proudu, a stejně jako případná skupina dětí, u nichž bude identifikováno, že jim vzdělávání ve speciálním vzdělávacím proudu vyhovuje více. Právě tato poslední skupina dětí jsou děti, s jejichž potenciálním přechodem do běžného vzdělávacího proudu jsou spojeny existenční obavy speciálních a praktických škol.

I když se jistě v praxi objevily případy, kdy rodiče dítěte navštěvujícího školu speciální projeví zájem o jeho další vzdělávání v běžné škole, nelze automaticky počítat s tím, že těmto dětem bude vzdělávání v běžných školách vyhovovat více než ve školách speciálních, a proto se do těchto škol už nevrátí. Stejně jako posledních více než deset let bude i nadále na zákonných zástupcích, jak novou situaci posoudí a případně i své rozhodnutí o vzdělávání v běžné škole vyhodnotí. Nelze přitom vycházet z premisy, že tak (ne)učiní, stejně jako nelze předvídat, kdy tak učiní. Proto ani nelze předvídat, jestli tak učiní během prvního pololetí začínajícího školního roku 2016/2017, na jeho konci, po dvou a více letech nebo tak nakonec neučiní vůbec.

Pokud tedy novela školského zákona počítá i nadále s existencí speciálního školství (viz taxativní výčet znevýhodnění pro vzdělávání uvedený v § 16 odst. 9), nelze tvrdit, že se speciální školy včetně škol praktických ruší. Pojdme se nyní podívat, co se vlastně ve speciálním školství (ne)mění.

Zatímco novela školského zákona vyjmenovává konkrétní druhy znevýhodnění pro vzdělávání, pro které se zřizují samostatné školy, třídy, oddělení nebo skupiny ve školách, a vyhláška č. 27/2016 Sb. upravuje na základě zmocnění v § 19 písm. e) novely školského zákona organizaci a pravidla pro vzdělávání v těchto školách, školský zákon se odvolával pouze na povahu zdravotního

postižení. Zdravotní postižení však současně bylo definováno školským zákonem širěji, než co je zdravotním postižením chápáno z pohledu medicínského, a toto vymezení respektuje i sociální legislativa vyjádřením závislosti na péči druhé osoby (viz zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Pojem zdravotní postižení tak byl podle školské legislativy širší a vedl k tomu, že za zdravotně postižené bylo pro účely vzdělávání považováno i to dítě, které zdravotně postižené není. Současně tato „školská“ definice zdravotního postižení nemusela respektovat status zdravotně postiženého, který byl dítěti formálně přiznaný, a mohla považovat takové dítě pouze za zdravotně znevýhodněné. novela školského zákona proto umožňuje vzdělávání ve speciálním vzdělávacím proudu bez ohledu na to, zda dítě má, či nemá formální status zdravotně postiženého, pouze v případě mentálního postižení bez rozlišení stupně, v případě smyslového postižení (zrak a sluch), v případě závažné vývojové poruchy chování nebo učení, závažné vady řeči, v případě souběžného postižení více vadami a v případě autismu (§ 16 odst. 9 novely školského zákona).

Podle novely školského zákona, respektive vyhlášky č. 27/2016 Sb. tak už není možné ve speciálním vzdělávacím proudu vzdělávat děti s jinými handicapy včetně skutečného zdravotního znevýhodnění už jen proto, že ani jeden z těchto právních předpisů tuto možnost nezná. Tím se liší od „staré“ vyhlášky o vzdělávání dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami (č. 73/2005 Sb.), která umožňovala, aby se na speciálních školách vzdělávaly i děti zdravotně znevýhodněné (viz § 3 odst. 5 vyhlášky č. 73/2005 Sb.). Tím došlo k jednoznačnému pojmovému oddělení odlišných vzdělávacích potřeb a školského pojetí zdravotního postižení. To má za následek tu skutečnost, že už v praxi nebude možné tyto kategorie zaměňovat a ve speciálním školství nemá být možné vzdělávat ani děti z důvodu jejich sociálního znevýhodnění (dětí s odlišným mateřským jazykem včetně uprchlíků, děti v ústavní péči či děti s odlišným sociokulturním prostředím).

Základní školy speciální tak budou moci vzdělávat děti podle uvedených jednotlivých druhů handicapů s tím, že v jedné škole, třídě, oddělení nebo skupině se může vzdělávat maximálně 25 % dětí s jiným druhem handicapu, než pro které jsou škola, třída, oddělení nebo skupina určeny. Současně není možné, aby se vzdělávaly společně děti s mentálním postižením a děti s dalšími druhy handicapu, které nejsou současně také postiženy mentálně. Rozhodující je tak přednostně mentální postižení a až následně další druhy handicapů podle výčtu uvedeného v § 16 odst. 9 novely školského zákona.

V případě základních škol praktických, včetně tříd, oddělení a skupin s tímto režimem vzdělávání, jde o specifickou situaci. Ta je způsobena následujícími faktory:

- základní škola praktická vyučovala podle běžného rámcového vzdělávacího programu pro základní školy, respektive podle přílohy pro vzdělávání dětí s mentálním postižením ve stupni lehké,
- základní škola praktická byla uvedena ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. jako druh základní školy speciální, aniž by bylo současně řečeno, pro jaký druh „školského zdravotního postižení“ dětí je určena. Zvykově pak byly jejími žáky ty děti, které plnily povinnou školní docházku před rokem 2005 v základních školách

zvláštních podle předcházejícího školského zákona č. 29/1984 Sb., tedy děti s mentálním postižením v závislosti na míře postižení - stupni, který toto rozlišení obsahoval (viz § 31 zákona č. 29/1984 Sb.),

- počet dětí ve třídách základní školy praktické odpovídal počtu dětí ve třídách speciálního školství, protože byl nižší než 14 dětí v jedné třídě, formálně nebyly praktické školy označeny jako školy pro děti s mentálním postižením a případně i s uvedením stupně, ale maximálně jako „základní škola praktická“, nejčastěji však nesly označení běžné školy - „základní škola“.

Při změně statusu tak byly v případě základních škol praktických rozhodující druhy handicapů vzdělávaných dětí. Obecně se však měly k 1. 9. 2016 nejčastěji přeměnit na základní školu speciální pro děti s mentálním postižením a handicapou kombinovanými s mentálním postižením. Pokud však při zjišťování odlišných vzdělávacích potřeb bylo zjištěno, že počet dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami nepřekračuje v jednotlivých třídách jednu třetinu, bylo potřeba, aby se taková škola změnila na školu běžnou bez určené spádové oblasti. Maximální počet dětí s podpůrným opatřením ve stupni dva až pět vyjádřený podílem jedné třetiny počtu dětí je totiž stanoven jako maximální počet dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami ve třídách škol, které nejsou pro tyto děti školami spádovými (§ 17 odst. 2 vyhlášky č. 27/2016 Sb.).

Naopak základní školy speciální si musely formálně určit druh handicapů dětí, kterým poskytují vzdělání. V případě, že vzdělávaly děti s odlišnými handicapu a jejich počty překročily 25 %, měli ředitelé jednotlivých škol do 31. 5. 2016 vyřešit jejich další vzdělávání tak, aby od počátku školního roku 2016/2017 odpovídalo i novele školského zákona. Teoreticky tak může dojít k situaci, kdy se bude v základní škole speciální vzdělávat vyšší počet dětí s odlišným handicapem než 25 %, protože se nepodařilo vedení školy v součinnosti se zákonnými zástupci dětí a případně i zřizovatelem najít jiný vhodný způsob vzdělávání. Protože tyto děti plní povinnou školní docházku, nelze je ze školy vyloučit ani úředně převést do jiné školy, protože odhlásit a přihlásit dítě do školy je oprávněn pouze jeho zákonný zástupce (princip volby školy).

Na druhé straně se nedostatečná pozornost věnuje formálním i obsahovým změnám v práci školských poradenských zařízení (dále jen „ŠPZ“). Ty vyplývají přímo z novely školského zákona, konkrétně jsou pak upraveny ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. ŠPZ nově neposuzují dítě podle jeho zdravotního stavu, ale podle toho, co potřebuje k vyrovnání své odlišnosti při vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu - podle jeho odlišných vzdělávacích potřeb, tedy jaká podpůrná opatření a v jaké míře jsou potřebná. Zdravotní stav dítěte je pouze jedním z osmi kritérií (§ 11 odst. 4 vyhlášky). ŠPZ současně mají mít dostatek informací od školy, v níž se konkrétní dítě vzdělává, protože školy jsou povinny dítěti poskytnout podporu prvního stupně ve formě plánu pedagogické podpory. Ten je také jedním z podkladů pro práci ŠPZ při posuzování odlišných vzdělávacích potřeb a pro nastavení podpůrných opatření a určení jejich jednotlivých stupňů.

Tato koncepční změna práce ŠPZ je zjevně příčinou omylu o povinném vzdělávání všech dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami v běžných školách.

Jako důvod tohoto tvrzení je nejčastěji uváděno, že je potřeba ověřit, jestli je možné každé konkrétní dítě s odlišnými vzdělávacími potřebami vzdělávat v běžné škole, nebo jestli vzdělávání ve speciální škole skutečně odpovídá odlišným vzdělávacím potřebám konkrétního dítěte. To je však něco jiného než nastavování podpůrných opatření vůči běžnému vzdělávacímu proudu. Příčinou tohoto omylu je tedy nově definovaný způsob zjišťování odlišných vzdělávacích potřeb konkrétního dítěte ŠPZ, nikoli nastavování typizované podpory podle handicapu. Pokud má ŠPZ posuzovat odlišné vzdělávací potřeby konkrétního dítěte, pak mu nezbyvá než je posuzovat právě vůči běžnému vzdělávacímu proudu, protože v něm je potřebné podporu dítěti nastavit. Nastavení podpůrných opatření pro vzdělávání v běžném vzdělávacím proudu a současně navrhování vzdělávání dětí ve speciálním vzdělávacím proudu jen proto, že jde o dítě s konkrétním druhem handicapu, pro který se zřizují jednotlivé školy podle § 16 odst. 9 novely školského zákona, je obsahově protichůdné. Současně není možné, aby ŠPZ doporučilo vzdělávání dítěte ve speciálním školství jen proto, že má druh handicapu, pro který se mohou zřizovat speciální školy, aniž by současně neposuzovalo jeho podporu a intenzitu podpory v běžném vzdělávacím proudu. Proto mají být zároveň děti s odlišnými vzdělávacími potřebami vzdělávány přednostně v běžných, nikoli speciálních školách.

Posuzování odlišných vzdělávacích potřeb je proto možné pouze vůči běžnému vzdělávání, protože bez tohoto posouzení není možné adekvátně určit nejen druh podpůrných opatření, ale hlavně ani jejich míru či intenzitu - slovy zákona „stupeň“. Současně ŠPZ posuzuje, jestli konkrétní dítě vzdělávání v běžné škole zvládá, či je zvládne. To se samozřejmě týká dětí, které začínají využívat nový systém podpůrných opatření od 1. 9. 2016. V případě dětí, které už využívaly systém podpůrných opatření platný od roku 2005, ŠPZ vychází nejen z odlišných vzdělávacích potřeb každého dítěte, ale i z dosavadních zkušeností s jeho vzděláváním. V obou případech i nadále platí, že o druhu školy rozhodují zákonní zástupci poté, co jsou seznámeni se zjištěním ŠPZ a jsou také informováni o vzdělávacích možnostech dítěte.

Je tedy zřejmé, že novela školského zákona i nadále počítá s existencí speciálního školství, kdy jeho údajný zánik znamenal změnu ve zřizovacích listinách, za což jsou obecně odpovědné jednotlivé školy, a že přenesení nastavení podpory dítěte z jeho formálního handicapu na jeho podporu potřebnou k vyrovnání tohoto handicapu neznamena automatické přeřazení dětí vzdělávaných v základních školách speciálních do běžných základních škol.